

banjaluka, BiH

Godišnji izvještaj Udruženih žena Banja Luka, Bosna i Hercegovina 2004 godina

Kontakt informacije:

Udružene žene Banja Luka

Adresa: Kalemegdanska 18,
78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina

Telefon: ++387 51 458 852

Telefon/faks: ++387 51 458 851

E-mail: natasap@inecco.net

1. Uvod

Udružene žene Banja Luka je nevladina organizacija osnovana 16. avgusta 1996 godine u Banja Luci. Kroz aktivnosti i projekte naše organizacije, zalažemo se za poboljšanje društvenog položaja žene i ostvarenje njenog prava na život bez nasilja u porodici i javnom životu. Želimo vidjeti više žena na pozicijama odlučivanja u zvaničnim institucijama Republike Srpske i Bosne i Hercegovine.

Naša vizija je: "Žena svijesna njene moći, ravnopravna, poštovana, zaposlena i srećna".

Naša misija je: "Jačanje i afirmisanje žena kroz zalaganje i rad na stvarnom poštovanju i primjeni ženskih ljudskih prava".

Ovdje vam predstavljamo godišnji izvještaj o aktivnostima Udruženih žena Banja Luka u 2004 godini. Izvještaj se sastoji od sljedećih dijelova: generalni strateški ciljevi/prioriteti za 2004 godinu, opis političkog, društvenog i ekonomskog okruženja u kojem smo realizovali naše aktivnosti, opis realizovanih aktivnosti i projekata Udruženih žena Banja Luka tokom 2004 godine (aktivnosti usmjerene na borbu protiv nasilja nad ženama, aktivnosti usmjerene na podizanje javne svijesti o trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini, aktivnosti usmjerene na borbu za ravnopravnost polova i poboljšanje položaja žena u javnom i političkom životu i pregled naših aktivnosti javnog zalaganja za jačanje položaja žena u našem društvu i smanjenje diskriminacije po osnovu pola), jačanje saradnje sa drugim nevladinim organizacijama i zvaničnim institucijama, pregled seminara i radionica na kojima smo aktivno učestvovali tokom 2004 godine, opis problema i prepreka u našem radu, pregled strateških prioriteta u radu Udruženih žena Banja Luka tokom 2004 godine i finansijski pregled za 2004 godinu.

Nadamo se da će vam prezentirane informacije obezbjediti generalan pregled našeg rada tokom 2004 godine i naše planove za 2005 godinu. Članovi i članice i profesionalno osoblje Udruženih žena Banja Luka će vam sa zadovoljstvom pružiti bilo kakvu dodatnu informaciju koja vam je potrebna kako bi se detaljnije upoznali sa našim radom i aktivnostima.

2. Opšti strateški ciljevi/prioriteti za 2004 godinu:

- Borba protiv nasilja nad ženama kroz obezbjeđivanje besplatne pravne i psihosocijalne pomoći za žene i djecu žrtve nasilja, zalaganje za usvajanje novih zvaničnih politika i institucionalnih mehanizama u borbi protiv nasilja nad ženama (nove zakonodavne i institucionalne mjere, povećanje senzibilnosti policajaca, efikasniji rad centara za socijalni rad), obezbjeđivanje skloništa za žrtve nasilja u porodici u momentima akutnog nasilja (otvaranje sigurne kuće u Banja Luci), jačanje svijesti šire populacije o nasilju nad ženama kroz različite aktivnosti medijskog zalaganja (organizovanje TV i radio programa/diskusija), i jačanje i povećanje saradnje sa nevladinim organizacijama koje rade na problemima nasilja nad ženama u zemlji i inostranstvu;
- Povećanje javne svijesti o trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini i javno zalaganje za efikasniji rad zvaničnih institucija u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini na spriječavanju trgovine ljudima;
- Osnaživanje žena da učestvuju u društvenim promjenama kroz njihovu aktivnu ulogu u kreiranju javnih politika i političkom odlučivanju na lokalnom, entitetskim i državnom nivou u Bosni i Hercegovini i borbu za ravnopravnost polova u javnom i političkom životu u Bosni i Hercegovini;
- Javno zalaganje za jačanje položaja žena u našem društvu i smanjenje diskriminacije žena u političkom i ekonomskom životu kroz monitoring pozitivnih pravnih propisa i pokretanje procedura i inicijativa za promjene diskriminirajućih zakona;
- Podrška održivom povratku u Bosni i Hercegovini kroz radionice rješavanja konflikta sa ženama u ruralnim sredinama;
- Jačanje saradnje sa drugim nevladinim organizacijama i zvaničnim institucijama u Banja Luci, Republici Srpskoj, Bosni i Hercegovini i drugim zemljama u regionu (razvoj zajedničkih projekata i inicijativa,

razmjena informacija i ekspertiza, pomoć u razvoju vještina i povećanju znanja o ženskim ljudskim pravima i jednakošću polova i sl.);

- Razvoj unutrašnjih kapaciteta organizacije kroz angažovanje profesionalnog osoblja i volontera/ki i rad na razvoju održivosti organizacije kroz dugoročno finansijsko, programsko i menadžment planiranje.

3. Političko, socijalno i ekonomsko okruženje u kojem smo realizovali naše aktivnosti:

- Reforma vojske na entitetskim i državnom nivou i pristupanje Bosne i Hercegovine u NATO program "Partnerstvo za mir" i procjena neophodnih reformi za pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji su predstavljali dominantne javne i političke prioritete u oba entiteta u Bosni i Hercegovini. Ove reforme su gotovo u potpunosti okupirale političare u Republici Srpskoj i izazvale nedostatak pažnje medija i javnosti na povećanje ekonomske i socijalne destabilizacije, probleme u obezbjeđivanju zdravstvenih i socijalnih servisa populaciji, povećanje siromaštva i nezaposlenosti. Zanemarivanje hitnosti ekonomskih i socijalnih reformi od strane Vlade Republike Srpske je reflektovano kroz nekoliko socijalnih protesta koji su organizovani tokom prve polovine 2004 godine. Najveće opozicione političke partije u Republici Srpskoj su organizovale prove proteste u martu 2004 godine, i opozicioni politički lideri su pozvali na održavanje novih prijevremenih opštih izbora i radikalne promjene u Vladi Republike Srpske zbog njene neefikasnosti u rješavanju socijalne i ekonomske krize. Penzioneri i udruženja poljoprivrednih proizvođača su organizovali dva protesta u maju i junu 2004 godine, i pozvali na obezbjeđivanje bolje socijalne zaštite za penzionere i primjenjivanje zvanične politike zaštite domaćih proizvoda. U ovakvoj situaciji, problemi nasilja nad ženama, zaštita ženskih ljudskih prava, jednakost polova i nedostatak žena u javnom i političkom životu Republike Srpske su gurnute na socijalne margine i postali su "problemi manje važnosti".

- Povećani pritisak međunarodne zajednice kroz Ured visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu na entitetske političke strukture da intenziviraju aktivnosti na pronalaženju i izručivanju lica optuženih za ratne zločine Haškom tribunalu. Kulminacija pritiska se dogodila krajem juna 2004 godine, kada je Visoki predstavnik za BiH trajno ili privremeno smjenio 59 zvaničnika u Republici Srpskoj, od kojih su mnogi usko vezani za dvije najveće političke partije u Republici Srpskoj – SDS Srpsku demokratsku stranku i Radikalnu stranku Republike Srpske. Ova dešavanja su dodatno odvušla pažnju javnosti sa teške socijalne i ekonomske situacije i služilo je kao izgovor za zvanične institucije da imenuju muškarce na sve upražnjene javne funkcije, i još jednom zanemare zahtjeve za poboljšanje u jednakoj zastupljenosti žena i muškaraca na svim nivoima odlučivanja u Republici Srpskoj.

- Neke međunarodne organizacije, kao što je "Freedom House" iz Budimpešte, su izvještavale o nedostatku ozbiljne akcije protiv korupcije u sudskoj vlasti, policiji i socijalnim službama, uz tvrdnje da ovaj problem predstavlja glavnu prepreku vladavini prava u Bosni i Hercegovini. Povratak izbjeglica i raseljenih lica u BiH se mjeri putem nejasnih statističkih informacija koje su daleko od stvarnosti. Osnovi problem je u tome što se većina ljudi vraća u njihova prijeratna mjesta boravišta samo da prodaju imovinu i ne žele da žive u tim mjestima, zbog straha od nacionalnih tenzija i nedostatka mogućnosti za zapošljavanje i ponovno počinjanje normalnog života. Ovo se nesumnjivo ne može nazivati održivim povratkom. Disparitet u razvoju infrastrukture i otvaranju mogućnosti za zapošljavanje u velikim mjestima kao što su Banja Luka i Bijeljina, za razliku od malih opština u Republici Srpskoj koje zaostaju u razvoju nesumnjivo utiče na odluku ljudi da se ne vrate u mjesta u kojima su živjeli prije rata i utiče na dalji napredak u balansiranoj rekonstrukciji civilnog društva i demokratizaciji u Republici Srpskoj.

- Tokom 2004 godine, primjetan je mali napredak u akcijama zvaničnih institucija u borbi protiv trgovine ženama u Bosni i Hercegovini. Prvi pozitivni primjer suđenja članovima kriminalnih mreža umješanim u trgovinu ljudima se desio u martu 2004 godine. Krivični sud Bosne i Hercegovine je pokrenuo postupak protiv Milorada Milakovića, suvlasnika Hotela "Šervud" u Prijedoru i njegovih saradnika, Darka Gnjatovića, Ilije Gavranovića i Milakovićeve kćerke Sanje. Milorad Milaković je osuđen na 9 godina zatvora, Gnjatović na 3,5 godina zatvora, i Gavranović na 3 godine zatvora, dok je Sanja Milaković osuđena na uslovnu kaznu od 4 godine. Važno je napomenuti da je čitava porodica Milaković bila umješana u trgovinu ženama i djevojkama i policija još uvijek traga za suprugom i trojicom sinova milorada Milakovića.

Tokom posljednjih nekoliko godina, ova kriminalna mreža je bila umješana u trgovnu više od 250 žena i djevojaka, većinom iz Ukrajine i Rumunije. Ove žene i djevojke su bile prisiljavane na prostituciju u 5 velikih noćnih klubova i barova u regiji Prijedora. Bez obzira na epilog ovog slučaja, postoje mnoge indicije da trgovina ženama i djevojkama nije nestala u BiH, već samo promjenila svoj oblik. Trgovci ljudima sada prisiljavaju žene i djevojke da rade u hotelima, privatnim stanovima i kućama. Ohrabrujuće je da su mediji u Republici Srpskoj i BiH prepoznali ovaj problem i primjetne su povremene specijalizovane TV emisije posvećene problemu trgovine ljudima u BiH.

- Lokalni izbori u Bosni i Hercegovini su održani 2. oktobra 2004 godine, prema njihovim rezultatima nije bilo značajnijeg i vidljivog napretka u smislu poboljšanja položaja žena u političkim partijama i njihovog učešća u vlasti na svim nivoima u Republici Srpskoj. Tokom postizbornog perioda, Republika Srpska je bila suočena sa krizom Vlade, i ovo se odrazilo na učešće predstavnika Republike Srpske u zajedničkim institucijama na nivou Bosne i Hercegovine. Uzrok političke krize je bio kontinuirani i snažni pritisak Visokog predstavnika za BiH na predstavnike vlasti u Republici Srpskoj da intenziviraju aktivnosti traženja osoba koje su osumnjičene za ratne zločine, da organizuju njihovo izručivanje Haškom tribunalu za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i intenziviraju njihovu saradnju sa ICTY kroz reduzimanje konkretnih mjera.

- Suočen sa nemogućnošću da odgovori na, kako je rekao "prijetnje i ultimativne zahtjeve Visokog predstavnika za BiH" Dragan Mikerević, premijer RS je podnio ostavku 17. decembra 2004 godine. Dragan Čavić, predsjednik RS je imenovao Peru Bukejlovića iz Srpske demokratske stranke za novog mandataru Vlade RS, i on trenutno provodi intenzivne diskusije sa političkim partijama u RS za sastav nove Vlade. Stara Vlada RS će ostati kao tehničko izvršno tijelo do zvaničnog imenovanja novog premijera i sastava novog kabineta.

- Ostavka premijera Mikerevića je izazvala kovertiranje ostavki predstavnika Republike Srpske u Vijeću ministara BiH i praktično blokiranje normalnog funkcionisanja ove institucije. Politička kriza na entitetskom nivou je uticala na spori proces implementacije rezultata lokalnih izbora i odgađanja u organizovanju konstitutivnih sjednica novih lokalnih skupština širom Republike Srpske.

- Kraj 2004 godine je obilježen komplikovanim političkim pregovorima za sastav Vlade RS, sa potpunim isključenjem predstavnica političkih partija. Sa ciljem ostvarivanja uticaja i stvaranje javnog pritiska na mandataru za sastav nove Vlade RS Peru Bukejlovića i predsjednika RS Dragana Čavića, Udružene žene Banja Luka su 27. decembra 2004 godine poslale otvoreno pismo ovim funkcionerima, kao i svim medijima u RS i zahtjevale poštovanje Zakona o ravnopravnosti polova u RS sa ciljem jednakog tretmana žena i muškaraca, kandidata i kandidatkinja za sastav nove Vlade RS. Na žalost, uprkos velikoj pažnji medija usmjerenoj na našu akciju, oba zvaničnika su u javnosti potpuno ignorisali naše zahtjeve.

Naše otvoreno pismo je prezentovano u udarnim informativnim emisijama na Alternativnoj televiziji RS i Radio televiziji RS. Osim toga, Tanja Topić, nezavisna politička analitičarka je u svojoj kolumni pod naslovom "Jednakost" u "Nezavisnim novinama" napravila pregled političke diskriminacije žena u RS i BiH i otvoreno kritikovala ignorantni odnos zvaničnika RS prema našoj inicijativi, što je, po njenim riječima potvrdilo da "žene predstavljaju samo dekor u javnom i političkom životu".

U ovakvom teškom političkom okruženju, naše projektne aktivnosti su imale značajan doprinos u primjeni Zakona o ravnopravnosti polova BiH, promociji demokratskih principa i osnaživanja žena u politici i javnom životu, ne samo u ciljanim lokalnim zajednicama, već u cijelom B&H društvu.

4. Realizovane aktivnosti/projekti:

Naše aktivnosti u 2004 godini su bile u skladu sa našim strateškim ciljevima/prioritetima i misijom i vizijom naše organizacije.

A. Aktivnosti usmjerene na borbu protiv nasilja nad ženama

a). Žena i pravo - Faza VIII 2004 - Besplatna pravna i psihosocijalna pomoć za žene žrtve nasilja

Od 1997 godine, Udružene žene Banja Luka realizuju ovaj projekat u saradnji sa Helsinškim parlamentom građana Banja Luka, zahvaljujući razumijevanju i dugoročnoj podršci od strane fondacije Kvinna till Kvinna iz Švedske. Tokom 2004 godine, aktivnosti realizovane u okviru ovog projekta su bile sljedeće: pružanje besplatne pravne pomoći i zastupanje žena na sudovima i pred drugim zvaničnim institucijama, besplatna pomoć socijalne radnice i kliničke psihologinje, SOS linije i podrška volonterki za žene, djevojke i djecu žrtve nasilja u porodici, diskusione grupe za žene i djevojke žrtve nasilja u porodici, štampanje dopunjenog izdanja Vodiča za žene žrtve nasilja pod novim imenom "Knjiga moje prijateljice", priprema i emitovanje 12 radio emisija na Radio UNO Banja Luka na teme usmjerene na promociju problema žena u lokalnoj zajednici i dvije jednodnevne radionice za policajce/ke o nasilju u porodici.

Postignuti rezultati: tokom 2004 godine obezbjedili smo besplatnu pravnu i psihosocijalnu pomoć za 736 žene korisnice iz Banja Luke i uže regije, i uspješno završili 86 slučajeva (neki od ovih slučajeva su se nastavljali od 2003 godine). Kancelarija je imala redovna dežurstva volonterki SOS telefona svaki dan, uključujući i vikend od 17:00 do 21:00 časova. Tokom 2004 godine, SOS telefon za žene žrtve nasilja je primio 987 poziva za pomoć od strane žena žrtava nasilja u porodici. Žene žrtve nasilja su dobijale podršku od drugih žena koje su preživjele nasilje i sa kojim su imale priliku sa se sretnu i otvoreno razgovaraju o zajedničkim problemima, kako bi pokušali da ih zajednički prevaziđu. Naša podrška i organizovanje diskusionih grupa za žrtve nasilja je takođe služilo za žene žrtve kao sredstvo edukacije o tome kako da se bore sa svojim problemima u budućnosti, kao i da pomognu drugim ženama u svom okruženju.

Novo i dopunjeno izdanje Vodiča za žene žrtve nasilja pod nazivom "*Knjiga moje prijateljice*" se pokazalo kao veoma korisno u obezbjeđivanju osnovnih informacija za žrtve nasilja u porodici i njihovo upoznavanje sa osnovnim informacijama o nasilju i profilu nasilnika, mogućnostima za pomoć, zaštitu i pomoć koja se nudi kroz programe nevladinih organizacija i zvaničnih institucija, kao i kratki pregled zakonodavne zaštite u domaćem zakonodavstvu.

Ovogodišnje izdanje se sastoji od tri tematske cjeline - prvi dio sadrži detaljnije informacije usmjerene na pomoć žrtvi da prepozna nasilje nad sobom i svojom djecom, učini prve korake samo pomoći i napomene i savjete kako da prevaziđe psihološke i socijalne probleme koji su vezani uz nasilje. Drugi dio vodiča sadrži izvode iz zakonodavstva - Ustava BiH, Zakona o ravnopravnosti polova BiH, Krivičnih zakona RS i FB&H, i Porodičnih zakona RS i FB&H i usmjeren je na upoznavanje žena sa njihovim pravima i specifičnim procedurama koje su usmjerene na zaštitu njihovih prava. Treći dio vodiča obezbjeđuje ekstenzivan opis servisa, procedura i kontakt informacija nevladinih organizacija i zvaničnih institucija širom BiH koje se vezuju za obezbjeđivanje zaštite ženskih prava.

Redovni mjesečni radio programi u okviru projekta "Žena i pravo" su postali prepoznatljiviji od strane građana i građanki Banja Luke, koji su u velikom broju kontaktirali našu kancelariju kako bi dali svoje komentare na teme emisija i tražili informacije o našim aktivnostima. Primjetno je da su radio emisije u Republici Srpskoj još uvijek jako popularne kod svih starosnih grupa i mogu privući veliku pažnju ljudi, posebno žena koje su naše potencijalne korisnice. S obzirom da ovu aktivnost realizujemo već dugi niz godina, radio emisije su postale jedan od efikasnih načina na koji komuniciramo sa građanima i građankama u našoj zajednici o njihovim zajedničkim problemima.

Nasilje nad ženama je postalo više vidljivo sa porastom naše medijske vidljivosti kroz organizovanje radio programa o pitanjima koja pogađaju žene u našem društvu i kroz često promovisanje naših aktivnosti putem kontakata sa medijima (učješće u radio i TV programima, i izjave u novinama u tekstovima koji se odnose na temu nasilja nad ženama). Tokom ovog perioda, pored povećanog broja žena korisnica koje su tražile besplatnu pravnu i psihosocijalnu pomoć, i povećanog broja SOS poziva, primjetili smo i povećani interes za naše aktivnosti na borbi protiv nasilja nad ženama od strane građana i građanki Banja Luke. Oni su nas kontaktirali kako bi se informisali o vrstama usluga koje pružamo, i žene su se naročito interesovale za našu inicijativu za otvaranje sigurne kuće za žene i djecu žrtve nasilja u Banja Luci. Važno je napomenuti da je preseljenje naše kancelarije u centar grada pomoglo našoj lakšoj dostupnosti za žene koje traže pomoć, ali i našoj efikasnijoj komunikaciji sa opštinskim službama i zvaničnim institucijama u rješavanju problema naših korisnica.

Primjetili smo mali napredak u našoj saradnji sa zvaničnim institucijama u borbi protiv nasilja nad ženama i pomoći ženama kroz obezbjeđivanje zakonodavne i psihosocijalne zaštite. Ovdje posebno naglašavamo saradnju sa Centrom za socijalni rad Banja Luka čiji nam profesionalni radnici pomažu u obezbjeđivanju

minimalne socijalne pomoći za nezaposlene žene i žene sa malim prihodima, samohrane majke bez odgovarajućeg smještaja, žene izbjeglice i raseljena lica koje još uvijek nisu ostvarile povrat imovine i koje se nalaze u teškoj materijalnoj situaciji, bez prava na zdravstvenu zaštitu i bez pristupa socijalnim servisima. Iako obično ne postoji mogućnost obezbjeđivanja redovne finansijske podrške u ovakvim slučajevima, Centar za socijalni rad Banja Luka je uveo praksu "jednokratne finansijske pomoći" za najteže slučajeve i ponekad plaća skromne troškove smještaja na nezaposlene samohrane majke, žene sa niskim prihodima i u drugim sličnim slučajevima.

Zahvaljujući našim radionicama o nasilju u porodici za policajce/ke u regiji Banja Luke, primjetili smo povećanje njihove senzibilnosti za problem nasilja u porodici i efikasniji pristup u pomoći ženama i djeci žrtvama nasilja. Naše SOS volonterke su primjetile vidljivu promjenu u ponašanju policajaca/ki, mnogo su spremniji da prime informaciju o slučajevima nasilja, iako smo informisani od naših korisnica da mnogi od policajaca/ki još uvijek imaju dosta predrasuda prema žrtvama i da se nemarno ponašaju tokom istraživanja slučajeva nasilja u njihovim terenskim intervencijama, i da se ne ponašaju u skladu sa njihovom zakonskom obavezom podnošenja krivičnih prijavi protiv nasilnika. S obzirom na ove činjenice, vjerujemo da je neophodno organizovanje šire i kontinuirane edukacije policajaca/ki o nasilju u porodici kako bismo uticali na njihove stavove prema ovom problemu i obezbjedili bolju zaštitu žena i djece žrtava.

Iako smo identifikovali dosta predrasuda i stereotipa o nasilju u porodici među policajcima/kama, vjerujemo da su radionice o nasilju u porodici koje smo sa njima organizovali tokom 2004 godine bile veoma uspješne u smislu jačanja naše saradnje sa policijom i u smislu razmjene iskustava o radu na borbi protiv nasilja u porodici – u poređenju sa prošlim periodom kada nismo mogli doprijeti do policajaca uopšte! Ovo predstavlja važan korak naprijed u saradnji sa zvaničnim institucijama koje su odgovorne za borbu protiv ovog problema u našem društvu. Važno je napomenuti da smo imali podršku i ohrabrenje od strane šefa policije u Centru za javnu bezbjednost Banja Luka u inicijalnoj fazi formiranja grupa i planiranja radionica, i on je pokazao interes za nastavak ove vrste edukacije i u narednom periodu.

b). Otvaranje sigurne kuće/skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u regiji Banja Luke

Glavni cilj ovog projekta je obezbjeđivanje privremenog skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u porodici u regiji Banja Luke u momentima akutnog nasilja i prevazilaženje nedostatka institucionalne zaštite za ovu ciljanu populaciju. Zahvaljujući našem dugogodišnjem lobiranju za ovu inicijativu, Udružene žene su uspjele dobiti finansijsku podršku od strane Vlade RS i Fonda otvoreno društvo BiH za kupovinu sigurne kuće. U novembru 2003 godine, kupili smo kuću za ovu namjenu u okolini Banja Luke i tokom 2004 godine uspješno lobirali Ministarstvo vanjskih poslova Danske koje nas je podržalo u smislu obezbjeđivanja građevinskog materijala i izvođenja radova na rekonstrukciji i adaptaciji kuće namjeni kroz lokalnog implementacijskog partnera "Vijeće za izbjeglice" iz Mostara.

Tokom 2004 godine, Udružene žene Banja Luka su nastavile sa lobiranjem gradskih vlasti Banja Luka da obezbjede finansijsku podršku za tekuće troškove skloništa kroz gradski budžet, budući da smo u posjedu odluke Gradske skupštine Banja Luke od 2002 godine, kojom smo dobili odobrenje sredstava za ovu namjenu. Međutim, budući da Udružene žene Banja Luka nisu imale skolinšte u tom periodu, ova odluka nije nikada realizovana. Imajući na umu postojanje ove odluke, Udružene žene Banja Luka su pripremile i poslale amandmane na budžet Grada Banja Luka, i pozvale delegate/kinje Gradske skupštine da ponovo podrže otvaranje skloništa za žene i djecu žrtve nasilja. Na žalost, nismo uspjeli dobiti podršku Gradske uprave i tokom 2005 godine, Udružene žene Banja Luka će inenzivirati napore na pronalaženju alternativnih donatora kako bismo u skorijoj budućnosti uspjeli otvoriti sklonište za prve korisnice.

B. Aktivnosti usmjerene na podizanje javne svijesti o problemu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini

Aktivnosti Udruženih žena Banja Luka su dugoročno usmjerene na razvoj i implementaciju aktivnosti usmjerenih na podizanje javne svijesti o problemu trgovine ljudima u BiH, posebno ženama i djecom, kao najranjivijom populacijom koja je izložena uticaju kriminalnih mreža trgovaca ljudima u Bosni i Hercegovini. Tokom 2002 i 2003 godine, međunarodne organizacije, B&H policija, državna granična služba

i sudski organi su intenzivirali aktivnosti na prevenciji ilegalne imigracije, zatvaranju noćnih barova i krivičnom gonjenju osoba umješanih u trgovinu ženama stranim državljanima koje su trgovane i eksploatisane u BiH. Radi toga, trgovina ženama i njihova prisilna seksualna eksploatacija u BiH je postala skrivena i kriminalne mreže umješane u trgovinu ljudima su se intenzivno preorijentisale na regrutovanje i trgovinu ženama i mladim djevojkama iz Bosne i Hercegovine za sex trade industrije u zemljama Zapadne Evrope. Kako bi adekvatno odgovorili na ovaj problem, Udružene žene Banja Luka su tokom 2004 godine aktivno radile na podizanju javne svijesti o problemu trgovine ljudima u BiH kroz različite vidove medijskih aktivnosti, učešće u zajedničkim akcijama sa zvaničnim institucijama i lokalnim i međunarodnim nevladinim organizacijama i učestvovali smo u akcijama javnog zalaganja organizovanim kroz aktivnosti mreže NVO-a "RING" protiv trgovine ljudima u BiH.

a). Organizacija prikazivanja filma "Lilja zauvijek" i panel diskusije o trgovini ljudima u BiH - 22. april 2004 godine

Udružene žene Banja Luka su bile lokalni partner organizaciji "Kvinnofourm" iz Švedske, SIDA (Švedska međunarodna razvojna agencija) kancelariji u Bosni i Hercegovini za organizovanje prikazivanja filma "Lilja zauvijek" i panel diskusije o trgovini ženama u Bosni i Hercegovini, organizovanim u Banja Luci, 22. aprila 2004 godine.

Učesnici i učesnice ovog događaja su bili iz zvaničnih institucija Republike Srpske (izvršne, zakonodavne i sudske vlasti na entitetskom i lokalnom nivou), policijski službenici/ce iz Centra javne bezbjednosti Banja Luka, Odjela za prevenciju organizovanog kriminala u Centru javne bezbjednosti Banja Luka, Odjela za prevenciju seksualnih i krvnih delikata u Centru javne bezbjednosti Banja Luka, SIPA kancelarije u Banja Luci, Centra za socijalni rad Banja Luka, Kancelarije javnog tužioca Brčko distrikta, Osnovnog suda Brčko distrikta, Višeg suda Brčko distrikta, Centra za socijalni rad Brčko distrikta, Sudske komisije Brčko distrikta, Gender komisije u Vladi Brčko distrikta, predstavnici/ce nevladinih organizacija iz Brčko distrikta, predstavnici/ce nevladinih organizacija iz drugih gradova RS, predstavnici/ce medija, političkih partija i javnih institucija na regiji Banja Luka, predstavnici/ce RING NVO mreže protiv trgovine ljudima u BiH, predstavnici/ce diplomatskih misija i međunarodnih organizacija sa sjedištem u Banja Luci.

Nakon prikazivanja filma "Lilja zauvijek", organizovali smo panel diskusiju kako bi omogućili diskusiju o specifičnim problemima vezanim za trgovinu ljudima u BiH i akcijama koje su preduzete u cilju sprječavanja ovog problema u regiji od strane različitih institucija i nevladinih organizacija. Facilitatorica panel diskusije je bila Nada Golubović, predsjednica Udruženih žena Banja Luka, doku su panelisti/ce bili Boris Ivanović, direktor kancelarije SIPA-e u Banja Luci i bivši šef Odjela za strance u Centru javne bezbjednosti Banja Luka, Mara Radovanović, podpredsjednica Organizacije žena LARA Bijeljina, i Branka Milošević, tužiteljica u Kancelariji javnog tužilaštva Republike Srpske. Predsjednik RS je delegirao svog predstavnika na događaju koji je pozdravio inicijativu. Predstavnik SIDA kancelarije u BiH, Marie Larsson je pročitala poruku režisera filma "Lilja zauvijek" i predstavnik Kvinnoforumu iz Švedske, Pontus Werstrom, je pripremio kratko uvodno izlaganje o inicijativi regionalne javne kampanje protiv trgovine ljudima.

Diskusija i uvodne prezentacije su ukazale na nekoliko značajnih pitanja u vezi sa trgovinom ženama i mladim djevojkama u BiH. Panelisti/ce i učesnici/ce su diskutovali o nedostatku edukacije ranjivih ciljanih grupa i nedostatku pogodnih zakonodavnih rješenja u RS koja bi mogla doprinijeti prevenciji trgovine ljudima i krivičnom gonjenju trgovaca ljudima. Kazne za ovu vrstu krivičnih djela su nedovoljne da imaju preventivni ili retributivni efekat. Dodatni problem predstavlja to što domaća legislativa ne prepoznaje naknadu štete žrtvama trgovine ljudima i postoji nedostatak informacija o tome gdje se nalaze žene i djevojke koje su pronađene tokom policijskih racija u noćnim klubovima širom Bosne i Hercegovine. Postavlja se takođe pitanje šta SIPA radi u smislu borbe protiv trgovine ljudima u BiH.

Prikazivanje filma "Lilja zauvijek" i panel diskusija je pokrenula mnoga važna pitanja i omogućila nam da identifikujemo nekoliko preporuka za buduće aktivnosti, kako slijedi:

1. Neophodno je organizovati kontinuirane aktivnosti na podizanju svijesti predstavnika/ca javne administracije i zvaničnih institucija o problemu trgovine ljudima u BiH, zbog toga što je nesumnjivo vidljivo da ljudi u ovim institucijama imaju nedovoljna saznanja o obimu i svim

dimenzijama problema, posebno sada kada kada trgovina ženama i djecom postaje više skrivena od očiju javnosti;

2. Neophodno je organizovati neformalnu edukaciju šire populacije o problemu trgovine ljudima i mladim djevojkama u BiH, i fokusirati se naročito na najranjiviju populaciju, kao što su djeca i mladi ljudi u završnim razredima osnovnih škola i nižim razredima srednjih škola, njihovi roditelji, nastavnici, profesori i pedagozi. U tu svrhu, film "Ljilja zauvijek" može biti korišten kao "primjer iz prakse" i obrazovno sredstvo, i nevladine organizacije već imaju kapacitet u smislu treniranog osoblja i aktivista/aktivistkinja, kao i iskustvo u organizovanju sličnih aktivnosti. Udružene žene Banja Luka i LARA Bijeljina su već napravile prijedlog projekta zasnovan na ideji korištenja filma "Ljilja zauvijek" za ovu svrhu i u narednom periodu će tražiti finansijska sredstva kako bi počela sa realizacijom ove aktivnosti.
3. Neophodno je izvršiti promjene postojeće legislative vezane za trgovinu ljudima i prilagoditi je već usvojenim međunarodnim standardima. Fokus bi trebao biti na izmjenama Krivičnog zakona Republike Srpske i njegovo prilagođavanje sa Protokolom iz Palermo. moguće akcije mogu uključivati i inicijative javnog zalaganja i pritisak na Narodnu skupštinu Republike Srpske da usvoji zakonodavne izmjene, i ovdje ponovo ženske nevladine organizacije mogu imati važnu ulogu zbog njihove već ostvarene saradnje sa ženama parlamentarkama koja dodatno može doprinijeti uspješnim izmjenama zakona.

b). Učešće u aktivnostima RING NVO mreže protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini

Tokom 2004 godine, Udružene žene Banja Luka su učestvovala na radnim sastancima RING NVO mreže protiv trgovine ljudima u BiH, kao i u zajedničkim akcijama javnog zalaganja usmjerenim na podizanje javne svijesti o problemu trgovine ženama u BiH.

Kao primjer naših zajedničkih aktivnosti, u novembru 2004 godine, u saradnji sa 18 nevladinih organizacija, članica RING NVO mreže, Udružene žene Banja Luka su pripremile saopštenje za javnost i osudile medijsko predstavljanje tragične smrti Olene Popik 12-godišnje Ukrajinke, koja je bila žrtva trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini. Distribuirali smo pismo lokalnim i međunarodnim nevladinim organizacijama, vladinim ministarstvima i institucijama i medijima.

c). Koordinacijske aktivnosti sa državnom grupom za prevenciju trgovine i ilegalne migracije ljudi

Tokom 2004 godine, predstavnica Udruženih žena Banja Luka je redovno učestvovala na koordinacijskim sastancima državne radne grupe za prevenciju trgovine ljudima. Iako smo primjetili da su nevladine organizacije pozivane na ove sastanke samo formalno, smatramo da je naše učešće u ovim aktivnostima veoma korisno u smislu obezbjeđivanja pristupa informacijama o aktivnostima protiv trgovine ljudima koje sprovode zvanične institucije u BiH, i dobijene informacije koristimo za razvoj naših aktivnosti javnog zalaganja. Doprinos naše organizacije u radu ove grupe je u predlaganju konkretnih zajedničkih aktivnosti zvaničnih institucija i nevladinih organizacija u borbi protiv trgovine ljudima u BiH i ostvarivanje uticaja na nacionalni plan akcije za spriječavanje trgovine ljudima.

e). Razvoj aktivnosti usmjerenih na spriječavanje trgovine djecom i mladim ljudima u Bosni i Hercegovini

Tokom 2004 godine, Udružene žene Banja Luka su razvile zajednički projekat sa Udruženjem žena "LARA" iz Bijeljine, usmjeren na spečavanje trgovine djecom i omladinom u Bosni i Hercegovini.

Cilj projekta je podizanje svijesti o problemu trgovine ljudima kod djece u srednjim školama kao potencijalnih žrtvi trgovine ljudima iz Bosne i Hercegovine i stvaranje uslova za uspješno spriječavanje trgovine ljudima u budućnosti putem edukacije školskih pedagoga o trgovini ljudima i stvaranje mogućnosti za nastavak aktivnosti protiv trgovine ljudima u ciljanim lokalnim zajednicama.

Ciljane grupe su djeca u završnim razredima 48 srednjih škola u Republici Srpskoj i školski pedagozi koji rade u ovim školama. Aktivnosti će biti realizovane kroz organizovanje treninga za školske pedagoge o trgovini ljudima u BiH tokom inicijalne faze projekta, sa ciljem pripreme školskog okruženja i aktivnog uključenja školskog osoblja u aktivnosti projekta.

Edukacija djece će biti organizovana kroz projekcije filma "Ljilja zauvijek", Švedskog autora Lukasa Modysona koji za centralnu temu ima problem trgovine ljudima. Kratka informaciona brošura će biti štampana i distribuirana djeci tokom diskusija nakon filma, kako bi im se obezbjedile dodatne informacije o trgovini ljudima i kako bi im omogućili da podjele informacije o trgovini ljudima u BiH sa svojim porodicama, prijateljima i komšijama u lokalnim zajednicama. Ove aktivnosti će omogućiti produžetak efekata projektnih aktivnosti i širenje informacija o trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini među lokalnom populacijom, kako bismo im omogućili da saznaju više o problemu i da se zaštite od toga da ne postanu žrtve kriminalnih mreža trgovaca ljudima. Na kraju projekta, Udružene žene Banja Luka i Organizacija žena "LARA" Bijeljina će organizovati TV diskusiju kako bi predstavili rezultate aktivnosti projekta široj javnosti u Bosni i Hercegovini i omogućili diskusiju o efikasnijem radu na zaštiti dječijih prava u Bosni i Hercegovini kroz saradnju lokalnih nevladinih organizacija i zvaničnih institucija, kao što je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

Udružene žene Banja Luka su uspjele obezbjediti finansijsku podršku od strane delegacije Evropske komisije u BiH i počecemo sa realizacijom ovog projekta tokom januara 2005 godine.

C). Aktivnosti usmjerene na bornu za jednakost polova i poboljšanje položaja žena u javnom i političkom životu

a). Žena danas - Faza VIII 2004

Ovaj projekat realizujemo od 1997 godine, u saradnji sa Helsinškim parlamentom građana Banja Luka i zahvaljujući razumjevanju i dugogodišnjoj podršci od strane fondacije Kvinna till Kvinna iz Švedske. Aktivnosti koje smo realizovali tokom 2004 godine su bile sljedeće: javne tribine na aktuelnu temu "*O izbornoj godini - političke kampanje - lokalne ili partijske*", radionice o javnom zalaganju, lobiranju i medijskoj prezentaciji za žene iz političkih partija, radio programi koje smo koristili u predizbornom periodu da se zalažemo i lobiramo za interese građanki u sredinama u kojima smo realizovale naše projektne aktivnosti, TV emisije i press konferencije koje smo koristili da naglasimo stanje ženskih ljudskih prava i potrebe za zavnopravnom zastupljenošću polova u našem društvu, umrežavanje žena sa ciljem stabilizacije političke scene u BiH. Ciljne grupe ovog projekta su bile žene iz političkih partija (za radionice, javne tribine i okrugle stolove), građani i građanke iz sjeverozapadne BiH - Banja Luka, Prijedor, Gradiška, Kozarska Dubica i Novi Grad (za javne tribine), i građani i građanke Bosne i Hercegovine (za radio programe, TV diskusije i TV parlament).

Postignuti rezultati:

Sve aktivnosti su bile planirane i realizovane u saradnji sa ženama iz našeg Savjetodavnog odbora, sa ciljem da prilagodimo aktivnosti trenutnoj društvenoj i političkoj situaciji u 2004 godini i problemima i potrebama žena u našoj regiji. Realizovale smo projekat kroz osam pravaca: 1.) podrška ženama koje učestvuju u javnom i političkom životu, 2.) edukacija žena o važnosti njihovog političkog angažmana u svim segmentima društva, 3.) edukacija žena o zalaganju i lobiranju kroz medije, 4.) zalaganje i lobiranje za jednake mogućnosti žena i muškaraca u društvu, 5.) edukacija kroz medije i upoznavanje građana i građanki sa problemima koje su žene identifikovale u različitim lokalnim zajednicama, 6.) jačanje žena prije lokalnih izbora, 7.) umrežavanje žena iz različitih lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini, i 8.) smanjenje marginalnog položaja žena.

Pripremni sastanci su nam omogućili da kreiramo projektne aktivnosti usmjerene na jačanje žena da postanu aktivne učesnice u demokratskim promjenama u BiH. Činile smo vidljivim, aktuelnim i prepoznatljivim probleme žena kroz javne diskusije. Na okruglim stolovima smo imale priliku analizirati rezultate lokalnih

izbora i ukazati na važnost učešća žena u lokalnoj vlasti. Koristile smo radionice da edukujemo žene iz javnog i političkog života o tehnikama javnog zalaganja, kao i metodama za identifikovanje potreba, prioriteta i medijskog predstavljanja problema u lokalnim zajednicama. Kroz radio i televizijske programe, upoznali smo građane i građanke BiH sa problemima identifikovanim tokom radionica i javnih tribina, i kroz ove aktivnosti smo uspjele učiniti probleme žena vidljivim u javnosti. Poster kampanje su nam omogućile da se zalažemo za žene kandidatkinje na izbornim listama, sa ciljem aktiviranja podrške i pažnje glasača za žene. Press konferencije su nam omogućile da informišemo sve medije o realizaciji projektnih aktivnosti, naglasimo prioritete žena i omogućimo vidljivost potreba žena u svim vrstama medija. Završna brošura projekta nam je omogućila da upoznamo građane i građanke sa našim projektnim aktivnostima i koristimo uvodna izlaganja kao sredstvo edukacije.

Tokom 2004 godine, oko 500 građanki iz 5 lokalnih zajednica u BiH su učestvovala u javnim tribinama, radionicama i okruglim stolovima koji su organizovani u okviru našeg projekta. Korištenjem metoda logičkog okvira (LFA) u javnim tribinama i radionicama, edukovale smo žene iz nevladinih organizacija i političkih partija o važnosti učešća žena u svim nivoima odlučivanja u javnom i političkom životu. Sve ove aktivnosti su bile dobro pokrivena u medijima kroz plaćene programe, ali i kroz redovne emisije i programsku šemu za koju smo bile pozivane da prezentujemo probleme žena u našoj sredini široj javnosti. Vjerujemo da su medijske prezentacije doprinijele vidljivosti problema žena i diskriminacije nad ženama i omogućile smanjenje marginalizacije žena u našem društvu. Elektronski i pisani mediji su osiguravali pokrivenost zaključaka i preporuka koje smo donijeli u okviru naših aktivnosti tokom realizacije projekta. Koristile smo press konferencije, radio i TV emisije i poster kampanje na naglasimo sljedeće probleme: potrebu za učešćem žena u javnom i političkom životu, probleme žena vezane za sve oblike nasilja nad ženama i prioritete u ciljanim lokalnim zajednicama.

Aktivnosti projekta "Žena danas" su nam omogućile da uočene probleme žena učinimo vidljivim i prepoznatljivim u javnosti. Zahvaljujući radionicama, javnim tribinama i okruglim stolovima postoji veći broj rožno sensitivnih žena u politici, koje su izgradile vještine da prepoznaju prioritete žena za predstavljanje u medijima, javno zalaganje i lobiranje. Žene u politici su edukovane da postavljaju glasače i glasačice u centar svojih prioriteta i aktivnosti. Tokom realizacije projektnih aktivnosti uspostavile smo dobru komunikaciju između žena iz političkih partija i različitih segmenata javnog života u pet lokalnih zajednica.

Ukoliko posmatramo rezultate lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini 2004 godine, možemo reći da smo djelomično uspjeli ostvariti naš osnovni cilj - smanjenje svih oblika diskriminacije nad ženama i stvaranje okruženja u kojem žene i muškarci imaju jednake mogućnosti, bez obzira na činjenicu da postoji još uvijek veoma izražena dominacija muškaraca u našem društvu. Broj žena koje učestvuju u institucijama lokalne vlasti u Bosni i Hercegovini nije promjenjen - žene čine 18% predstavničkog tijela u lokalnim skupštinama širom Bosne i Hercegovine. Moramo naglasiti da u BiH postoje opštine u kojima nema žena predstavnica u lokalnim skupštinama, međutim postoje takođe i opštine u kojima žene čine do 35% predstavničkog tijela, kao što je trenutna situacija u najvećem gradu Republike Srpske Banja Luci. Možemo reći da je diskriminacija žena u političkom životu smanjena ali da još uvijek postoji u našem društvu.

b). Razvoj NVO Platforme za implementaciju Zakona o ravnopravnosti polova u BiH

U periodu od novembra 2003 godine do marta 2004 godine, Udružene žene Banja Luka su u saradnji sa Ženskim centrom "Žar" iz Sarajeva realizovale projekat razvoja strategije nevladinih organizacija u BiH za implementaciju Zakona o ravnopravnosti polova u BiH. Projekat je finansijski podržan od strane Fonda otvoreno društvo BiH.

Osnovni cilj projekta je bilo kreiranje *zajedničke Platforme za akciju nevladinih organizacija u BiH* koja će definisati dugoročne i kratkoročne strategije za implementaciju Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, na svim nivoima - od lokalne zajednice do državnog nivoa.

Kao dio projektnih aktivnosti - Udružene žene Banja Luka i Ženski centar "Žar" iz Sarajeva su organizovali dvije radionice na nivou Republike Srpske i Federacije B&H i jednu konferenciju na B&H nivou, kako bi omogućili ženama iz nevladinih organizacija i ženama iz političkih partija da zajedno rade na uspostavljanju prioriteta u implementaciji Zakona o ravnopravnosti polova u BiH kroz razvoj zajedničke Platforme za

akciju. Nevladine organizacije, članice Gender koalicije u BiH i Global Rights - Partners for Justice, kancelarija u Sarajevu su podržale ovu inicijativu tokom cijelog procesa.¹

Na završnoj konferenciji koja je održana u Zenici 28. i 29. februara 2004 godine, razvili smo šest strateških prioriteta u implementaciji Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, kako slijedi:

1. Povećanje informisanosti o Zakonu o ravnopravnosti polova u BiH i njegovom značaju,
2. Osiguranje empirijskih podataka koji će služiti kao osnova za efektivno učešće žena u implementaciji Zakona i transformisanju B&H društva,
3. Formiranje prostora za učešće što većeg broja žena u procesu implementacije Zakona i transformisanju B&H društva,
4. Uspostavljanje i održavanje osnove za podršku procesu zalaganja za implementaciju Zakona o ravnopravnosti polova BiH kroz aktivnosti vezane za namicanje sredstava,
5. Promovisanje umrežavanja nevladinih organizacija okupljenih oko Platforme za implementaciju Zakona kroz definisanje institucionalnog okvira odgovornosti unutar NVO sektora,
6. Zalaganje za ugrađivanje ove Platforme u programe i planove državnih tijela i međunarodnih organizacija u BiH.

c.) Aktivnosti usmjerene prema poboljšanju položaja žena u političkim partijama i strukturama odlučivanja u 11 lokalnih zajednica u Republici Srpskoj

U periodu od marta 2004 godine do kraja februara 2005 godine, Udružene žene Banja Luka su realizovale projekat *"Od Zakona do stvarne ravnopravnosti"* u saradnji sa ženama iz političkih partija i nevladinih organizacija u 11 lokalnih zajednica u Republici Srpskoj. Projekat je realizovan zahvaljujući finansijskoj podršci Westminster fondacije za demokratiju iz Velike Britanije.²

Ciljevi projekta su bili sljedeći: podrška praktičnoj implementaciji Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, posebno odredbama koje se odnose na povećanje učešća žena u javnom i političkom životu, osnaživanje saradnje između žena iz političkih partija i žena iz nevladinih organizacija i grupa u Republici Srpskoj u borbi za ravnopravnost polova i smanjenje diskriminacije po osnovu spola u javnom i političkom životu, povećanje javnog pritiska na političke partije i institucije vlasti u Republici Srpskoj na poboljšanju zastupljenosti žena u vodećim strukturama odlučivanja.

Realizovali smo sljedeće projektne aktivnosti: a). organizovanje radionice za žene iz političkih partija i žene iz nevladinih organizacija iz ciljanih lokalnih zajednica u Republici Srpskoj sa ciljem rada na razvoju strategija javnog zalaganja za implementaciju Zakona o ravnopravnosti polova u BiH u njihovim lokalnim zajednicama, b). sprovođenje terenskog istraživanja i priprema analiza unutrašnjih struktura parlamentarnih političkih partija na lokalnom nivou, sa ciljem utvrđivanja stvarnog položaja žena u javnom i političkom životu lokalnih zajednica, unutrašnjih politika političkih partija koje su vezane za ravnopravnost polova i promovisanje učešća žena u javnom i političkom životu na lokalnim nivou i višim nivoima, njihovog znanja o Zakonu o ravnopravnosti polova u BiH i trenutnim aktivnostima na implementaciji Zakona, unutar političkih partija i u javnom i političkom životu lokalnih zajednica, c). organizacija okruglog stola u Banja Luci, gdje su lokalne koordinatorice istraživanja iz političkih partija i nevladinih organizacija predstavile analizu i prikupljene informacije za svaku lokalnu zajednicu, d). priprema press konferencije i saopštenja za

---

¹ Sljedeće nevladine organizacije koje su učestvovala u razvoju ove Platforme: Biro za ljudska prava Tuzla, Budućnost Modriča, Centar za pravnu pomoć ženama Zenica, B&H Fondacija inicijativa žena Sarajevo, Fondacija lokalne demokratije Sarajevo, Forum žena Bratunac, Helsinški komitet za ljudska prava BiH Sarajevo, Helsinški parlament građana Banja Luka, Lara Bijeljina, Medika Zenica, Udruženje građanki "Grahovo" Grahovo, Udruženje građana "Pro Et Contra" Prijedor, Udruženje građanki "Terra" Sarajevo, Žene ženama Sarajevo, Žene sa Une Bihać, Udruženje žena "Most" Višegrad, Udruženje žena Konjic, Žena B&H Mostar, Udruženje žena "Li-Women" Livno, Udruženje "Žena i porodica" Gradiška, Info-Centar Nevesinje, Ženski centar Trebinje, Žene za žene International Sarajevo, i Centar "Žene i društvo" Sarajevo.

² Završna brošura projekta sadrži detaljne rezultate istraživanja, monitoring izvještaje i analize položaja žena u javnom i političkom životu ciljanih lokalnih zajednica i dostupna je u štampanoj i elektronskoj verziji. Udružene žene Banja Luka će je na zahtjev dostaviti svim zainteresovanim pojedincima i organizacijama.

javnost, gdje smo predstavili konkretne informacije vezane za diskriminaciju žena u političkim partijama u Republici Srpskoj, e). slanje apela svim javnim zvaničnicima u lokalnim zajednicama u RS, kako bi osigurale primjenu Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, unutar svojih ovlaštenja i uticaja na stvaranje institucija lokalne samouprave, f). monitoring implementacije rezultata lokalnih izbora i monitoring promjena u smislu povećanja/smanjenja broja i uloge žena u novoformiranim lokalnim skupštinama i lokalnim institucijama izvršne vlasti, i aktivnosti na uspostavljanju lokalnih komisija za ravnopravnost polova, njihove strukture i aktivnosti na lokalnim nivou, g). i organizovanje TV diskusije/debate sa učešćem predstavnika najvećih parlamentarnih političkih partija u Republici Srpskoj.

Postignuti rezultati:

Kroz implementaciju projektnih aktivnosti, Udružene žene Banja Luka su uspjele da unaprijede saradnju između žena aktivistkinja nevladinih organizacija i žena iz političkih partija u 11 lokalnih zajednica u BiH. Iako je saradnja žena u ove dvije interesne grupe postojala i ranije u izvjesnoj mjeri, njihova saradnja na konkretnim zadacima zajedničkog terenskog istraživanja i monitoringa položaja žena u lokalnim organizacijama političkih partija i lokalnoj vlasti je omogućila ženama koje su učestovale u realizaciji projekta da ojačaju neformalne mreže podrške, izgrade međusobne osjećaje povjerenja, razmjene iskustava i utiču na povećanje vidljivosti problema žena u njihovim lokalnim zajednicama.

Konkretne informacije koje su prikupljene tokom istraživanja i monitoringa položaja žena u političkim partijama u 11 lokalnih zajednica u RS predstavlja važno praktično sredstvo za kreiranje pritiska javnosti na zvanične institucije sa implementiraju član 15 Zakona o ravnopravnosti polova u BiH. Iako analiza rezultata izbora za ciljne lokalne zajednice pokazuje opšti pad u broju žena predstavnica u lokalnim skupštinama, postoje konkretni primjeri porasta broja žena u lokalnim strukturama izvršne vlasti. Projektne aktivnosti su podstakle veću pažnju lokalnih vlasti usmjerenu prema stvaranju lokalnih komisija za ravnopravnost polova, kao važnih kanala za poboljšanje potreba žena u javnom i političkom životu lokalnih zajednica.

Sve lokalne koordinatorice su izjavile da je bilo veoma efikasno što smo na početku istraživanja napravile unificirano pismo za političke partije koje je objasnilo ciljeve istraživanja i dalje aktivnosti koje smo planirale pokrenuti na predstavljanju rezultata istraživanja javnosti. Osim toga, lokalne koordinatorice su distribuirale kopije Zakona o ravnopravnosti polova u BiH svim lokalnim organizacijama političkih partija koje su kontaktirale tokom terenskog istraživanja i neke od odgovornih osoba u političkim partijama su otvoreno priznale da je ovo bilo prvi put za njih da vide i čuju za Zakon o ravnopravnosti polova uopšte!

Kor realizaciju svih projektnih aktivnosti, Udružene žene Banja Luka i lokalne koordinatorice u 11 gradova RS su uspjele da ostvare značajan uticaj na unaprijeđenje javne svijesti o specifičnim pitanjima koja se vezuju za diskriminaciju po osnovu spola u javnom i političkom životu i unaprijeđenje svijesti o postojanju Zakona o ravnopravnosti polova BiH među liderima političkih partija. Uspjeli smo takođe povećati pritisak javnosti na političke partije i lokalne institucije vlasti u Republici Srpskoj da unaprijede zastupljenost žena u njihovim strukturama odlučivanja i rukovođenja.

O tome smo saznale kroz kontakte sa ženama članicama političkih partija koje su nas informisale o početku "internih diskusija" u političkim partijama o svrsi ženskih sekcija, njihovim aktivnostima i inicijativama za promjenu unutrašnjih partijskih dokumenata koji regulišu partijske politike prema položaju žena.

U inicijativi regionalne akcije zalaganja koja je uključivala slanje otvorenog pisma novoimenovanim gradonačelnicima i načelnicima opština u Republici Srpskoj u kojem smo ih pozvali na primjenu Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, Udružene žene Banja Luka su dobile punu podršku Gender centara u Republici Srpskoj i Federaciji BiH. Nakon konsultacija sa ovim vladinim stručnim službama, one su se složile da se pridruže našoj akciji i pošalju pismo svim zvaničnicima lokalne Vlasti u Bosni i Hercegovini, sa pozivom na poštovanje Zakona o ravnopravnosti polova u BiH prilikom formiranja novih struktura lokalne vlasti nakon lokalnih izbora u BiH i omoguće formiranje i aktivan rad lokalnih komisija za ravnopravnost polova. Ova aktivnost nam je omogućila da proširimo uticaj naših aktivnosti i povećamo pritisak za javnu odgovornost opštinskih javnih zvaničnika prema osiguravanju ravnopravnosti polova u lokalnoj zakonodavnoj i izvršnoj vlasti.

Uspjeli smo dobiti veliku pažnju medija za press konferenciju i javnu promociju prvih rezultata istraživanja zbog toga što smo ih organizovali u vremenu neposredno pred lokalne izbore (oktobar 2004 godine) u Bosni

i Hercegovini. Tokom tog perioda, mediji su imali veliki interes za teme vezane za rad političkih partija. Bilo je veoma važno za nas da smo iskoristili priliku prije lokalnih izbora da povećamo pažnju javnosti usmjerenu prema podređenom položaju žena u političkim partijama i time povećamo efikasnost naših projektnih aktivnosti i promociju rezultata istraživanja.

Osim toga, pregovori koje su vodile političke partije u cilju kreiranja nove Vlade Republike Srpske su nam obezbjedili priliku da iskoristimo trenutni politički događaj i lobiramo za učešće žena u ovoj instituciji. Rezultat je bio vidljiv - prvi put nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, Vlada Republike Srpske je dobila dvije ministarke u dva važna sektora vlasti - finansije i uprava i lokalna samouprava.

D). Javno zalaganje za jačanje položaja žena u našem društvu i smanjenje diskriminacije po osnovu pola

Realizacija medijskog projekta "Jačanje javne svijesti o diskriminaciji žena i spolno uslovljenim kršenjima ljudskih prava u BiH"

U periodu od 1. jula 2003 godine do 30. juna 2004 godine, Udružene žene Banja Luka su realizovale ovaj projekat u saradnji sa ženskom organizacijom Amica e.V. iz Frajburga, Njemačka, zahvaljujući finansijskoj pomoći EED-a iz Njemačke.³ Projekat je usmjeren prema podizanju svijesti o ženskim ljudskim pravima i pitanjima definisanim u Platformi za akciju iz Pekinške deklaracije, usvojene na 4. svjetskoj konferenciji o ženama, održanoj u Pekingu (Kina) 1995 godine. Realizovali smo sljedeće aktivnosti: organizacija jedanaest TV programa/diskusija o specifičnim temama vezanim za zaštitu ženskih ljudskih prava, položaja žena u društvu i primjene Platforme za akciju Pekinške deklaracije u Republici Srpskoj, sprovođenje dva terenska istraživanja - na početku i na kraju projekta, kako bismo dobili konkretne informacije o stanju i poštovanju ženskih ljudskih prava i položaja žena u našem društvu, štampanje brošure sa tekstovima učesnika i učesnica u TV diskusijama i rezultatima i analizom rezultata istraživanja i organizovanje press konferencije sa ciljem predstavljanja rezultata projekta javnosti i stvaranja pritiska na institucije vlasti u Republici Srpskoj da poboljšaju uslove za ostvarenje ženskih ljudskih prava u našem društvu.

Postignuti rezultati:

Uprkos svim poteškoćama u pripremi i realizaciji TV emisija, vjerujemo da su rezultati projekta vidljivi kroz veliki interes građana i građanki za teme o kojim smo diskutovali u TV emisijama. Tokom trajanja projekta i emitovanja jedanaest TV emisija, oko 280 ljudi – 85% žena i 15% muškaraca građana i građanki su kontaktirali TV studio kako bi postavili pitanja i izrazili svoje mišljenje o temama emisija. Značajan broj građana su iskazali svoje nezadovoljstvo sa institucionalnim politikama usmjerenim na podršku ženama da ostvare bolji položaj u javnom i privatnom životu. Ključna pitanja koja su privukla najveću pažnju građana u TV emisijama i tokom naših terenskih istraživanja su bila nasilje nad ženama (posebno nasilje u porodici), pristup žena ekonomskim resursima i zapošljavanju, i nedovoljan broj žena u odlučivanju i političkom životu.

Veliki broj građana i građanki koji su kontaktirali TV studio su tražili dodatne informacije o Udruženim ženama Banja Luka i kontaktirali su naše udruženje kako bi dali svoju podršku našim aktivnostima. Neki od građana i građanki su naglasili da redovno prate naše medijske aktivnosti i dali svoje prijedloge za osobe iz javnog i političkog života Republike Srpske koje bi mogli pozvati kao učesnike i učesnice u našim budućim TV emisijama. Ovo nam je dalo dodatne razloge da vjerujemo da smo imali značajan uticaj na podsticanje javnih diskusija o različitim aspektima ženskih ljudskih prava i diskriminacije nad ženama u našem društvu. TV emisije i press konferencija su nam direktno pomogli u aktivnostima javnog zalaganja i servisnim projektima obezbjeđivanja pravne i psihosocijalne pomoći za žene u široj regiji Banja Luke, jer su omogućili

---

³ Završna brošura projekta sadrži sažetak TV emisija, eseje na različite teme vezane za primjenu Pekinške deklaracije u Republici Srpskoj, detaljne rezultate terenskih istraživanja, i preporuke za buduće akcije zvaničnih institucija usmjerene na primjenu Pekinške deklaracije. Ova brošura je dostupna u elektronskoj i štampanoj verziji i Udružene žene Banja Luka će je na zahtjev dostaviti svim zainteresovanim pojedincima i organizacijama.

kontinuiranu pažnju javnosti na probleme žena i ostvarivanje dodatnog pritiska na zvanične institucije da intenziviraju aktivnosti usmjerene na primjenu Platforme za akciju Pekinške deklaracije.

Kao direktan rezultat povećane medijske vidljivosti i kontinuirane komunikacije sa predstavnicima i predstavnicama Vlade Republike Srpske, Udružene žene Banja Luka su uspjele lobirati za finansijsku pomoć za kupovinu sigurne kuće za žene i djecu žrtve nasilja u porodici. Udružene žene Banja Luka su kupile kuću za ovu namjenu 25. novembra 2003 godine - i simbolično smo potpisale ugovor na Svjetski dan borbe protiv nasilja nad ženama. Ovo je bilo prvi put da smo dobili bilo kakvu podršku za naše aktivnosti od strane Vlade Republike Srpske i smatramo da smo učinile značajan korak prema prepoznavanju problema vezanih za diskriminaciju žena u našem društvu i spremnosti Vlade RS da učini nešto protiv kršenja ženskih ljudskih prava.

Gender centar Vlade Republike Srpske, kao zvanična institucija koja radi na ravnopravnosti polova, je pokrenula seriju javnih diskusija o ženskim ljudskim pravima koja su predmet Pekinške platforme. Osim toga, ova institucija je pokrenula nekoliko programa usmjerenih na borbu protiv spolno uslovljenih kršenja ljudskih prava, kao što je na primjer inicijativa za usvajanje novog zakona koji će osigurati bolju zaštitu žena protiv nasilja u porodici, iniciranje gender obrazovanja i predškolskim ustanovama Republike Srpske i monitoring školskih udžbenika na spolno diskriminirajuće sadržaje. Iako Zakon o zaštiti od nasilja u porodici još uvijek nije usvojen u oba entiteta u Bosni i Hercegovini, primjetan je značajan pomak u smislu ostvarivanja institucionalne brige za osiguranje jednakosti između muškaraca i žena u našem društvu.

Želimo naglasiti dobru saradnju, podršku u savjetima tokom realizacije projekta i terenskih posjeta od strane Amice e.V. i gospođe Ute Becker, koja je značajno doprinijela uspješnoj implementaciji projektnih aktivnosti. Zahvalni smo za njenu pomoć u realizaciji projekta kroz veoma korisne savjete i konsultacije.

E. Podrška održivom povratku u Bosni i Hercegovini kroz radionice rješavanja konflikta sa ženama u ruralnim sredinama

U periodu od 10. jula 2004 godine do oktobra 2004 godine Udružene žene Banja Luka su organizovale radionice rješavanja konflikta sa ženama u ruralnim sredinama u Bosni i Hercegovini, kao podršku održivom povratku, uspostavljanju komunikacije i jačanju civilnog društva u lokalnim zajednicama. U ovoj aktivnosti, imali smo veliku podršku i finansijsku pomoć od naše partnerske organizacije Amica e. V. iz Frajburga (Njemačka) i Berghof centra za prevenciju konflikta iz Njemačke.

Projektne aktivnosti su realizovane u sljedećim ruralnim zajednicama Zapadne Bosne i Hercegovine: Liplje, Kozarac, Petrov Gaj, Verići, Večići, Bojići, Debeljaci, Vrbanja and Česma.

Kroz organizovanje neformalnih radionica sa ženama, obezbjedili smo im aktivnu podršku i ohrabrenje za njihovo aktivno učestvovanje u rješavanju lokalnih problema koji predstavljaju njihove prioritete. Projektne aktivnosti su takođe bile usmjerene prema radu na de-kategorizaciji i prevazilaženju predrasuda između povratnica, izbjeglica i raseljenih lica i žena koje pripadaju domicilnom stanovništvu.

Udružene žene Banja Luka su radile sa ovim ciljnim grupama žena kroz interaktivne radionice koje su im obezbjedile prostor i mogućnost da dobiju znanja i iskustva o tome kako da prevaziđu značaj podjela i imaginarnih razlika između pripadnosti različitim nacionalnim grupama, kao i da osjete važnost poštovanja kulturoloških razlika koje su dio razvoja civilnog društva i održive izgradnje demokratije. Radionice su omogućile otvoreni prostor za žene da preusmjere ili okrenu negativne slike ljudi u pozitivne koncepte i ideje i transformišu konflikt manjine - većine u vodeću ideju zajedničkih potreba povratnica, izbjeglica i raseljenih lica i domicilnog stanovništva.

Specifični ciljevi projekta:

a). podrška pomirenju i osnaživanju povratnica, izbjeglica i raseljenih lica i žena koje pripadaju domicilnom stanovništvu, različitih nacionalnosti i kultura, b). osnaživanje žena koje pripadaju različitim kategorijama da identifikuju probleme i rješenja u svojim lokalnim zajednicama i doprinesu poboljšanju svojih života u

budućnosti, i c). stvaranje održivih društvenih uslova za povratak izbjeglica i raseljenih lica u njihova mjesta porijekla i njihova puna integracija u život lokalnih zajednica.

Ciljne grupe:

Žene u ruralnim zajednicama Bosne i Hercegovine - žene povratnice koje su napustile svoja boravišta tokom rata i koje su se vratile ili koje se planiraju vratiti i ponovo započeti život u Bosni i Hercegovini, žene izbjeglice i raseljena lica koje trenutno žive u ruralnim zajednicama koje smo identifikovali kao ciljane lokacije za realizaciju projekta i žene koje pripadaju domicilnom stanovništvu u ovim mjestima.

Postignuti rezultati/uticaj projekta na ciljane grupe:

Udružene žene Banja Luka su organizovale četrdeset dvije (42) male radionice - u svakom selu po šest radionica, i okupile sto dvadeset i sedam (127) žena različitih nacionalnosti, koje pripadaju grupama domicilnog stanovništva, izbjeglica i raseljenih lica i povratnica.

Uspjeli smo podstaći žene da razgovaraju o zajedničkim problemima, ali i o problemima koji su važni za njihove lokalne zajednice. Žene u ciljanim ruralnim područjima su nam rekle da im je naš zajednički rad u malim radionicama pomogao u jačanju njihovog samopouzdanja i u razumijevanju važnosti njihovih vlastitih aktivnosti na poboljšanju situacije u svojim selima.

Iako smo identifikovali brojne poteškoće u procesu rada na ratnim traumama, nepovjerenju i strahu od ljudi različitih nacionalnosti i teškog položaja žena u njihovim porodicama i u lokalnim zajednicama, uspjeli smo ih ohrabriti da vide sebe kao nositeljice progresa i važnih promjena. Naš rad sa ženama u ovim zajednicama se pokazao važnim za podizanje nivoa ženske solidarnosti, kroz osiguravanje prostora za razmjenu naših iskustava sa ženama u lokalnim zajednicama i povećanje njihove senzibilnosti prema polnim, nacionalnim i kulturološkim različitostima. Vjerujemo da je to važan korak naprijed u procesu pomirenja u ruralnim zajednicama u Bosni i Hercegovini koje su značajno zanemarene od strane zvaničnih institucija i ostavljene na marginama ekonomskog i društvenog razvoja u našoj zemlji.

Veoma je frustrirajuće za nas da nemamo dovoljno kapaciteta da posvetimo više vremena da kontinuirano radimo sa identifikovanim grupama žena nakon što završimo ciklus od šest radionica i da im pomognemo u cjelokupnom procesu dok ne dostignu konačna rješenja identifikovanih problema. Međutim, ovaj proces u velikoj mjeri zavisi i od njihovih vlastitih inicijativa. Na primjer, u narednom periodu ćemo nastaviti raditi sa grupom žena iz Kozarca da razviju akcije zalaganja za zakonodavne promjene koje su identifikovale kao njihove prioritete. Osim toga, žene sa kojima smo radili u grupama iz Debeljaka, Vrbanje i Česme trebaju dalju podršku u procesu učenja kako da organizuju inicijative za mali biznis i podršku u identifikovanju i komunikaciji sa donatorima za male poljoprivredne projekte.

Žene iz svih lokalnih zajednica imaju potrebu za podrškom u budućnosti u izgradnji komunikacije sa organima lokalne vlasti, kako bi riješile identifikovane probleme u lokalnim zajednicama. Vjerujemo da je ovo neophodno u daljem procesu ohrabivanja žena, kako bi se osjetile važnim djelom svojih porodica i života u njihovim lokalnim zajednicama, ali i da bi postale aktivne učesnice u radu na unaprijeđenju života u lokalnim zajednicama. Udružene žene Banja Luka će nastaviti sa održavanjem kontakata sa zainteresovanim grupama žena kako bi im pomogli u razvoju konkretnih inicijativa i akcija. Osim toga, realizacija ovog projekta u šest lokalnih zajednica u bosni i Hercegovini nam je omogućila da identifikujemo ključne prioritete za naš dalji rad sa ženama u ruralnim područjima i da ohrabrimo žene da postanu svijesne njihovih kapaciteta da donesu pozitivne promjene u svojim životima kroz posmatranje sebe ne samo kao ključnog dijela svojih porodica, već i kao važnih i aktivnih subjekata u organizaciji života u svojim selima.

5. Jačanje saradnje sa drugim nevladinim organizacijama i zvaničnim institucijama

Postignuti rezultati

Kao važan dio naše dugoročne strategije i jačanje naše vidljivosti u lokalnom i regionalnom okruženju, usmjeravamo naše napore na razvoj saradnje, razmjene informacija i razvoj zajedničkih inicijativa sa drugim nevladinim organizacijama u oba entiteta Bosne i Hercegovine, kao i u regiji. Ovdje bismo željeli naglasiti našu saradnju sa lokalnim ženskim organizacijama - članicama mreže Kvinna till Kvinna u Bosni i Hercegovini, Gender koalicije u BiH, i RING NVO mreže protiv trgovine ljudima u BiH, sa kojima smo razvile brojne inicijative i zajedničke projekte.

Naše prijateljice iz međunarodnih organizacija - Kvinna till Kvinna Švedska, Amica e. V. iz Njemačke, Global Rights - Partners for Justice, kancelarija u BiH, i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) Gender Projekt u Bosni i Hercegovini su nam omogućile da proširimo naše perspektive u borbi za bolji položaj žena u našem društvu kroz učenje iz njihovih iskustava i primjera iz drugih zemalja. Veoma je vrijedno to što nas stalno podsjećaju koliko je važno za nas da radmi ne samo na lokalnim problemima, već i da budemo vidljive i na regionalnom i globalnom nivou, kako bismo ponudile našu podršku drugim ženama i proširili naš uticaj na međunarodne instrumente u borbi za ženska ljudska prava i jednakost polova.

22. aprila 2004 godine, Udružene žene Banja Luka su primile plaketu Grada Banja Luka za humanost, koja je našem udruženju dodjeljena od strane Gradske uprave Banja Luka kao priznanje za naš dugogodišnji rad na borbi protiv nasilja u porodici u Banja Luci i Bosni i Hercegovini.

Udružene žene Banja Luka su razvile dobru saradnju sa zvaničnim institucijama, posebno onim koji su po službenoj dužnosti odgovorne za razvoj politike i implementiranje specifičnih koraka za poboljšanje ženskih ljudskih prava i ravnopravnosti polova u našem društvu. Unaprijedili smo i osnažili saradnju sa ženama iz lokalnih organizacija političkih partija i ženama u zvaničnim institucijama, kao što su Narodna skupština Republike Srpske i Gradska uprava Banja Luka. One redovno podržavaju naše akcije javnog zalaganja unutar struktura koje donose odluke i mi im pomažemo u smislu obezbjeđivanja informacija i savjeta, pravnih ekspertiza i analiza stanja ženskih ljudskih prava u različitim segmentima našeg društva. Naša saradnja sa policijom i Centrom za socijalni rad Banja Luka se unaprijedila u smislu efikasnijih intervencija, zaštite i pomoći ženama i djeci žrtvama nasilja u porodici.

Pregled aktivnosti Udruženih žena Banja Luka usmjerenih prema razvoju saradnje sa nevladinim organizacijama i zvaničnim institucijama:

- **30. januar 2004 godine** okrugli sto "*Spriječavanje nasilja u porodici*" organizovan kao naša zajednička inicijativa sa Centrom za socijalni rad Banja Luka, Gender centrom Republike Srpske, Centrom javne bezbjednosti Banja Luka, i Udruženjem porodičnih terapeuta "Pro familia" Banja Luka. Nada Golubović, predsjednica Udruženih žena Banja Luka je govorila o našim iskustvima u radu sa ženama žrtvama nasilja u porodici.

- **02. - 05. februar 2004 godine** članice projekta "Žena i pravo" su bile angažovane kao trenerice u radionicama "*Prevenција nasilja u porodici*" za policajce iz nekoliko policijskih stanica u Banja Luci. Ova aktivnost je bila dio zajedničke inicijative Centra za socijalni rad Banja Luka, Gender centra Republike Srpske, Centra javne bezbjednosti Banja Luka i Udruženja porodičnih terapeuta "Pro familia" Banja Luka.

- **12. februar 2004 godine** učešće na UNDP sastanku posvećenom razvoju strategije za primjenu Zakona o ravnopravnosti polova u BiH. Predstavnica Udruženih žena Banja Luka je imenovana u UNDP Radnu grupu za rad na razvoju strategije za implementaciju Zakona.

- **14. februar 2004 godine** radni sastanak RING NVO mreže protiv trgovine ljudima u BiH, održan u Zenici. Tema sastanka je bio razgovor o trenutnoj saradnji nevladinih organizacija i zvaničnih institucija na borbi protiv trgovine ljudima u BiH, koordinaciji mreže i učešću predstavnica mreže u studijskim putovanjima u inostranstvu, i razvoj strategije za namicanje sredstava za zajedničke aktivnosti mreže.

- **25. april 2004 godine** kao dio svjetske kampanje protiv nasilja nad ženama, Udruženje žene Banja Luka su bile koorganizatorice pozorišne predstave "*Vaginiti monolozi*" u Banja Luci, zajedno sa našim sestrinskim organizacijama Medika Zenica, LARA Bijeljina, i Žene ženama Sarajevo. Mlade djevojke iz omladinske

organizacije "Mladi Most" iz Mostara su pripremile i izvele predstavu u studentskom klubu "Cedubal" u Banja Luci.

-10. - 11. juli 2004 godine, 17. - 18. juli 2004 godine, 24. - 25. juli 2004 godine, i 14. -15. avgust 2004 godine članice Udruženih žena Banja Luka, Lana Jajčević, Jovanka Ivković i Ljiljana Sokolić su održale trening sesije za volonterke SOS telefona naše sestrinske organizacije "Ženski centar" iz Trebinja.

-23. septembar 2004 godine, članice Udruženih žena Banja Luka su bile predavačice i facilitatorice na javnoj tribini/seminaru "**Kako se predstaviti širokoj javnosti**", u Višegradu, koja je organizovana od strane naše sestrinske organizacije "Most" iz Višegrada. Učesnice javne tribine/seminara su bile predstavnice različitih političkih partija u Višegradu. Smatramo ovaj seminar veoma uspješnim jer je to zapravo bila prva prilika za žene iz lokalnih organizacija različitih političkih partija da se okupe i rade zajedno. Nakon seminara, Snežana Nešković, predsjednica Komisije za ravnopravnost polova u Višegradu je pozvala predstavnice udruženja žena "Most" iz Višegrada da se aktivno uključe u rad ove opštinske komisije.

- 24. - 26. septembar 2004 godine učešće na seminaru kao dio projekta "**Ženski politički pokret**", koji je iniciran od strane naše sestrinske organizacije "Budućnost" Modriča. Osnovni cilj mreže je stvaranje uslova za veće učešće žena u procesima donošenja odluka u Bosni i Hercegovini.

- 3. novembar 2004 godine sastanak sa predstavnicima Međunarodne organizacije za migracije (IOM), kancelarije u Banja Luci, kako bi razgovarali o saradnji u obezbjeđivanju smještaja za žene žrtve trgovine ljudima i mogućeg korištenja sigorune kuće/skloništa za žene žrtve nasilja u Banja Luci za pomoć ženama žrtvama trgovine ljudima.

- 11. novembar 2004 godine sastanak sa predstavnicima Centra za socijalni rad Banja Luka, i razgovor o razvoju saradnje između različitih sektora i intenzivnijem radu na sprječavanju nasilja u porodici u našoj lokalnoj zajednici.

-28. decembar 2004 godine smo imali posjetu naših prijateljica iz Udruženja žena "Most" iz Višegrada. Razgovarali smo o našim planovima za sljedeću godinu, iskustvima u ohrabrivanju žena za učešće u radu Udruženih žena Banja Luka, problemima vezanim za otvaranje sigurne kuće/skloništa u Banja Luci i procesu lobiranja Gradske uprave Banja Luka da uključi tekuće troškove za rad sigurne kuće na budžet Grada za 2005 godinu, važnosti primjene Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, formiranju komisija za ravnopravnost polova na opštinskom nivou i njihovom umrežavanju na regionalnim nivou i važnosti razvoja saradnje između nevladinih organizacija i razmjenu iskustava u realizaciji projektnih aktivnosti, kontinuirana međusobna podrška i razmjena informacija.

- Tokom 2004 godine, članice i članovi Udruženih žena Banja Luka su nastavili svoj angažman kao treneri/ce i facilitatori/ce na radionicama i seminarima, kao naš vid podrške radu i razvoju lokalnih i međunarodnih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini, u sljedećim oblastima: razvoj vještina javnog zalaganja, izgradnja kapaciteta i institucionalnog razvoja, strateško planiranje, organizacijski razvoj, ljudska prava, jednakost polova, razvoj projektnih prijedloga i analiza logičkog okvira za realizaciju projekata u lokalnim zajednicama, razvoj strategije za namicanje sredstava, kampanje, saradnja i umrežavanje, procjena potreba u lokalnim zajednicama i sprovođenje terenskih istraživanja, liderski razvoj i facilitativno liderstvo, treninzi za razvoj facilitativnih vještina, komunikacijske vještine, medijske prezentacije i upravljanje nevladinim organizacijama.

6. Pregled posjeta našoj organizaciji i učešće na seminarima i radionicama

- 6. februar 2004 godine inicijalni sastanak sa novom kontakt osobom iz Evropske policije, kancelarije u Banja Luci, crime co-locator. Razgovor o našoj mogućoj saradnji prilikom organizovanja edukacije za policajce o nasilju u porodici i njihova moguća podrška u otvaranju skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u Banja Luci.

- 11. februar 2004 godine posjeta Elieen Meyer, advokatice iz Merilenda, SAD. Gospođa Meyer je članica pravničke organizacije koja se bori protiv nasilja u porodici u SAD-u. Ona je bila zainteresovana za naše aktivnosti usmjerene na borbu protiv nasilja u porodici, primjenu Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, i podršku uspostavljanju jedinstvene SOS linije za žrtve nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini. Gospođa

Meyer je podijelila svoja iskustva na zalaganju za uspostavljanje Porodičnog suda u državi Merilend, njen rad sa sudijama i policijom, i specifične operativne procedure u slučajevima nasilja u porodici koje se primjenjuju u ovoj saveznoj državi SAD-a.

-5. mart 2004 godine sastanak sa Lucio Valerio Sarandrea, pravnim savjetnikom OSCE kancelarije u Banja Luci i Dušankom Sekulić, OSCE program koordinatorom za edukaciju. Oni su bili zainteresovani za aktivnosti Udruženih žena Banja Luka usmjerenim na borbu protiv trgovine ljudima i djevojkama u Bosni i Hercegovini i rad na borbi protiv nasilja u porodici.

-10. mart 2004 godine posjeta Tobiasa Pietza, istraživača iz Međunarodnog centra za konverziju iz Bonna. On je bio zainteresovan da čuje naša iskustva vezana za korištenje lakog oružja u slučajevima nasilja u porodici.

-26.-28. mart 2004 godine učešće u radu evaluacijske radionice za ženske organizacije članice mreže Kvinna till Kvinna u Bosni i Hercegovini. Ova radionica je bila veoma korisna u smislu identifikovanja nivoa organizacijskog razvoja i strateških pravaca za rad u narednom periodu. Bilo je veoma korisno raditi na prioritetima i evaluirati naše aktivnosti sa vemenskom distancom od evaluacije koju smo imali sa Tanjom Ignjatović tokom 2003 godine.

-31. mart 2004 godine učešće u javnoj promociji NVO Platforme za akciju za primjenu Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, koja je organizovana u Hotelu Holliday Inn u Sarajevu.

-2.- 4. april 2004 godine evaluacijski seminar projekta "**Žene to mogu**" održan u Hotelu Grand u Sarajevu.

- 25. maj 2004 godine učešće na radnom sastanku Državne grupe za spriječavanje trgovine ljudima i ilegalne migracije u Bosni i Hercegovini, koji je održan u Sarajevu. Sastanak je bio posvećen podjeli informacija o planu aktivnosti za 2004 godinu i sporazumu o načinima saradnje između nevladinih organizacija i zvaničnih institucija na borbi protiv trgovine ljudima.

- 1. juli 2004 godine učešće na konferenciji o UN Rezoluciji br. 1325 "**Žene, mir i sigurnost**" koja je održana u Sarajevu. Osnovni cilj konferencije je bilo otvaranje mogućnosti za ženske organizacije u Bosni i Hercegovini da razviju strategije za povezivanje svojih aktivnosti sa UN Rezolucijom. Konferencija je organizovana od strane naše sestrinske organizacije "Žene ženama" iz Sarajeva i UNIFEM-a.

- July 2-3, 2004 učešće na konferenciji pod nazivom "**Ženska civilna scena u BiH - prema gender sensitivnim politikama**", organizovanom od strane Centra "Žena i društvo" iz Sarajeva. Ciljevi konferencije su bili naponi na senzibilizaciji javnosti prema specifičnim interesima žena u BiH i otvaranje dijaloga sa predstavnicima institucionalnih mehanizama za gender pitanja u BiH, o budućim politikama prema poboljšanju ženskih ljudskih prava u našem društvu.

-3. septembar 2004 godine učešće na javnoj tribini "Definisanje koncepta ravnopravnosti polova" organizovanom od strane Organizacije žena "Lara" iz Bijeljine i Norveške narodne pomoći. Posebna pažnja u diskusiji je bila usmjerena na rezultate u primjeni Zakona o ravnopravnosti polova u BiH godinu dana nakon njegovog usvajanja od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

-1.-2. oktobar 2004 godine učešće na konferenciji "Žene i moć", održanoj u Rigi, Litvanija. Fokus konferencije je bio razvoj regionalne saradnje i većeg uticaja ženskih nevladinih organizacija u jačanju ženske političke moći, izmjena diskriminirajućeg predstavljanja žena u medijima i ohrabrivanje veće vidljivosti kandidatkinja u predizbornim kampanjama.

- 10. oktobar 2004 godine posjeta aktivistkinja iz Amica e. V. Frajburg, Njemačka. Razgovor o trenutnoj i budućoj saradnji na aktivnostima promovisanja ženskih pitanja u medijima i izmjene medijskih politika u smislu poštovanja ravnopravnosti polova i ženskih ljudskih prava, kao i rad na osnaživanju žena u ruralnim sredinama u BiH.

-14. oktobar 2004 godine posjeta Maje Lončarević, predstavnice IAMANEH-a Švajcarske i aktivistkinje "Vive žene" iz Tuzle, i razgovor o mogućoj saradnji i podršci u otvaranju sigurne kuće za žene žrtve nasilja u Banja Luci.

-15. oktobar 2004 godine posjeta predstavnice Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, Hrvatska. Razgovor o mogućoj saradnji na evaluaciji procesa izgranje mira i pomirenja, sa posebnim naglaskom na ostvarivanje osnovnih građanskih prava.

-15. oktobar 2004 godine učešće na konferenciji "**Regionalna saradnja civilnih inicijativa - lokalni doprinos Evropskim integracijama**", koja je održana u Banja Luci. Osnovni cilj konferencije je bila razmjena iskustava o problemima razvoja civilnog društva i promovisanje regionalne saradnje i razumijevanje između zvaničnih institucija i nevladinih organizacija. Organizatori konferencije su bili Centri civilnih inicijativa BiH i Međunarodni komitet spasa (IRC).

-2. novembar 2004 godine učešće na okruglom stolu "**Otvorena pitanja jezika i kulturnih identiteta u BiH**". Ključne teme za razgovor na okruglom stolu su bile stvaranje novih jezika, politika zloupotreba jezika, globalizacija i tranzicija jezika, prepoznavanje kulturnih identiteta u našim jezicima i nametanje kulturoloških stereotipa. Organizatori okruglog stola su bili Helsinški parlament građana Banja Luka i Forum građana Tuzla.

-11. novembar 2004 godine posjeta Lawrensa Robertsona, USAID specijaliste za konflikt. Razgovor o trenutnoj situaciji u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini, rješavanje problema izbjeglica i raseljenih lica, predstavljanje aktivnosti Udruženih žena Banja Luka na pomirenju i rješavanju konflikta u ruralnim sredinama.

7. Medijske aktivnosti Udruženih žena Banja Luka tokom 2004 godine:

- 6. februar 2004 godine učešće u jutarnjem programu Radio televizije Republike Srpske. Promovisanje SOS telefona za žene i djevojke žrtve nasilja i Vodiča za žene žrtve nasilja, predstavljanje statističkih podataka iz naše prakse, i poziv građanima i građankama Republike Srpske da prijavljuju slučajeve nasilja nad ženama i djecom zvaničnim institucijama, posebno policiji i centrima za socijalni rad, kao i brojnim lokalnim nevladinim organizacijama u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini koje rade na ovim pitanjima.

-20. februar 2004 godine učešće u radio programu "**Naš način**" na BiH radiju, sa temom "Trgovina ljudima", razgovor o aktivnostima na promociji knjige "**Trgovina ljudima - Prostitucija - Gdje je razlika?**" koju je objavila naša sestrinska organizacija "Žene ženama" Sarajevo. Udružene žena Banja Luka su takođe organizovale medijsku promociju i javnu prezentaciju knjige u Banja Luci.

-4. mart 2004 godine izjava za medije za program glavnih vijesti na Alternativnoj televiziji Banja Luka 8. marta 2004 godine. Aktivistkinje Udruženih žena Banja Luka su predstavile naše aktivnosti i govore o gender stereotipima u našem jeziku.

-11. mart 2004 godine intervju za "Nezavisne novine" Banja Luka - predstavljanje rada Udruženih žena Banja Luka i aktivnosti usmjerenih na otvaranje sigurne kuće za žene i djecu žrtve nasilja u regiji Banja Luke.

- 23. mart 2004 godine Magazin "Patriot" je objavio članak o ženama i djeci kao najčešćim žrtvama nasilja u porodici i inicijativi Udruženih žena Banja Luka za otvaranje sigurne kuće.

- Mart 2004 godine U martovskom izdanju lista "Zavičaj", magazina za izbjeglice i raseljena lica, objavljen je članak Nade Golubović o Zakonu o ravnopravnosti polova u BiH i perspektivama za poboljšanje položaja žena u javnim i privatnom životu.

-15. april 2004 godine učešće u radio programu o nasilju u porodici na Radio "Balkan" Banja Luka, predstavljanje aktivnosti projekta "Žena i pravo", statistike, SOS linija i inicijative za otvaranje sigurne kuće za žene i djecu žrtve nasilja u Banja Luci.

-April 2004 godine U aprilskom izdanju lista "Zavičaj", magazina za izbjeglice i raseljena lica, objavljen je članak Lane Jajčević o pravnom položaju žena u Bosni i Hercegovini.

-15. maj 2004 godine učešće u TV emisiji o nasilju u porodici emitovanom na K3 Televiziji, privatnoj TV stanici iz Prnjavora koja pokriva teritoriju Republike Srpske.

-18. maj 2004 godine učešće u radio programu o nasilju u porodici emitovanom na Radio Banja Luci, zvaničnoj radio stanici Republike Srpske.

-Maj 2004 godine U majskom izdanju lista "Zavičaj", magazina za izbjeglice i raseljena lica, objavljen je članak pod nazivom "Priznanje na pravu adresu" u vezi sa dodjelom Plakete grada Banja Luka za humanost Udruženim ženama Banja Luka od strane Gradskse uprave Banja Luka, za dostignuća u borbi protiv nasilja nad ženama.

-19. juli 2004 godine učešće u TV emisiji "Radni dan" na Alternativnoj televiziji Banja Luka sa temom spriječavanje nasilja u porodici. Predstavili smo naša iskustva u radu na zajedničkoj inicijativi borbe protiv nasilja u porodici sa nekoliko zvaničnih institucija u našoj lokalnoj zajednici, promovisali SOS linije i Vodič za žene žrtve nasilja.

- 28. avgust 2004 godine u nedeljnom izdanju Nezavisnih novina Banja Luka objavljen je intervju sa Nadom Golubović, predsjednicom Udruženih žena Banja Luka o početku kampanje za veće učešće žena u politici. U vikend izdanju magazina EURO BLIC je objavljen članak o SOS telefonu za žene žrtve nasilja u porodici i razgovor sa Lanom Jajčević, pravnicom na projektu "Žena i pravo".

-2. oktobar 2004 godine predstavnice Udruženih žena Banja Luka i Helsinškog parlamenta građana Banja Luka su bile gošće u specijalnim TV emisijama na Radio televiziji Republike Srpske i B&H Televiziji i dale komentare na prve rezultate oktobarskih lokalnih izbora u BiH.

-11. novembar 2004 godine učešće u kontakt emisiji na Radiju Republike Srpske o trgovini ženama u svrhu prostitucije. Gosti su bili predstavnice Udruženih žena Banja Luka i Odjela za ljudska prava pri OSCE-u, regionalnom centru u Banja Luci. Razgovor o mogućnostima zaštite žena žrtava trgovine ljudima i potreba za usjavanjem novog zakona u BiH koji će inkriminisati korisnike usluga "sex industrije", slično kao u Švedskoj.

Medijske aktivnosti - 16 dana aktivizma protiv muškog nasilja nad ženama

- Novembar 25, 2004 godine jutarnji program Radio televizije Republike Srpske - predavljanje akcije i pozadine 25. novembra - Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama.

- Press konferencija u Međunarodnom press centru - "Žena i pravo" statistika pravne i psihosocijalne pomoći i pomoći SOS telefona za žene žrtve nasilja, poziv za podršku inicijativi za otvaranje sigurne kuće u Banja Luci

- Radio UNO Banja Luka - nasilje u porodici u Banja Luci i široj regiji - gošće: članice projekta "Žena i pravo", direktorica Gender centra Republike Srpske i predstavnik policije.

- 26. novembar 2004 godine "Radni dan" Alternativna televizija Banja Luka - nasilje nad ženama u Banja Luci i BiH, gošće: volonterke SOS telefona za žene žrtve nasilja, početak kampanje SOS telefona kao dio 16 dana aktivizma.

-3. decembar 2004 godine izjava za javnost na poziv novinara magazina "START" i komentar na dužinu kazne u slučaju silovanja maloljetne djevojčice, gdje je počinitelj osuđen na kaznu zatvora od 1 godine.

-10. decembar 2004 godine Radio UNO - redovna mjesečna radio emisija u okviru projekta "Žena i pravo" - 10. decembar - Međunarodni dan ljudskih prava.

8. Prepreke u našem radu:

Tokom 2004 godine, Udružene žene Banja Luka se nisu suočile sa značajnijim preprekama u sprovođenju redovnih aktivnosti koje su bile planirane u okviru projekata. Zahvaljujući strateškom razvoju naših projekata i uspješnom namicanju sredstava, nismo imali finansijskih poteškoća da realizujemo većinu naših planiranih aktivnosti.

Međutim, mi na žalost još uvijek nismo uspjeli obezbjediti finansijsku podršku za kupovinu namještaja i tekuće troškove za sigurnu kuću/sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u porodici u regiji Banja Luke. Uprkos dugogodišnjem lobiranju za finansijsku podršku Gradske uprave Banja Luka za ovu inicijativu, Udružene žene Banja Luka nisu uspjele da uđu na Gradski budžet za 2005 godinu za tekuće troškove sigurne kuće. Objašnjenje gradskih vlasti je da ne postoje pravne osnove za lokalnu administraciju da obezbjedi značajniju finansijsku pomoć jednoj nevladinoj organizaciji.

Razlog zbog kojeg toliko uporno lobiramo lokalnu upravu Banja Luka za finansijsku podršku u ovoj inicijativi jeste da bi njihova obavezanost u ovom slučaju značajno promjenila socijalnu perspektivu o nasilju u porodici u našoj lokalnoj zajednici, ali bi takođe i podstakla veću odgovornost i učešće zvaničnih organa vlasti u obezbjeđivanju podrške ženama i djeci žrtvama nasilja u porodici.

Osim toga, najveću prepreku našoj budućoj održivosti i dugoročnom planiranju predstavlja činjenica da su Udružene žene Banja Luka, kao i gotovo sve nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini jako zavisne o finansijskoj pomoći od strane međunarodnih organizacija i inostranih vladinih agencija koje djeluju u BiH. Ovo nesumnjivo usporava naš organizacijski rast i utiče na ukupni uspjeh naših projekata i aktivnosti u smislu dugoročne održivosti i planiranja.

Dodatnu poteškoću predstavlja dugotrajna politička, socijalna i ekonomska kriza u oba entiteta Bosne i Hercegovine. Vidljivo je da zvanične institucije na entitetskom i državnom nivou u Bosni i Hercegovini pokazuju odsustvo jasnih indikatora progresa u smislu borbe protiv siromaštva, kriminalnih mreža, korupcije i uspostavljanja održivih zvaničnih politika u svim segmentima društvenog i ekonomskog napretka i razvoja.

Ovo ukazuje na potrebu za širim radom lokalnih nevladinih organizacija u budućnosti, posebno u smislu stvaranja uslova za buduću demokratiju i jačanja civilnog društva u svim sferama života - od obrazovanja, politike i ekonomije, do realizacije ravnopravnosti polova i jačanja ženskih ljudskih prava.

9. Strateški prioriteti u radu Udruženih žena Banja Luka tokom 2005 godine:

Udružene žene Banja Luka će nastaviti da slijede strateške prioritete uspostavljene tokom predhodnog perioda i posebno će se fokusirati na sljedeće pravce:

- Borba protiv nasilja nad ženama i smanjenje nasilja po osnovu pola u privatnom i javnom životu;
- Otvaranje sigurne kuće/skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u porodici u regiji Banja Luke;
- Podizanje javne svijesti o problemu trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini, sa posebnom pažnjom na spriječavanje regrutovanja, trgovine i iskorištavanja djece i mladih ljudi, kao najranjivijih kategorija u našem društvu;
- Nastavak aktivnosti na podršci održivom povratku u Bosni i Hercegovini kroz rad na jačanju položaja žena u ruralnim zajednicama Bosne i Hercegovine;
- Osnaživanje žena za učešće u društvenim promjenama kroz njihovu aktivnu ulogu u kreiranju javnih politika i političkom odlučivanju na lokalnom, entitetskom i državnom nivou u Bosni i Hercegovini;
- Javno zalaganje za jačanje položaja žena u našem društvu i smanjenje diskriminacije žena u političkom, društvenom i ekonomskom životu kroz aktivnosti usmjerene na primjenu Zakona o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini;
- Jačanje saradnje sa drugim nevladinim organizacijama i zvaničnim institucijama u Banja Luci, Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini i drugim zemljama u regiji;

- Razvoj unutrašnjih kapaciteta i rad na organizacijskom razvoju Udruženih žena Banja Luka.

10. Trenutna organizaciona struktura Udruženih žena Banja Luka

Nada Golubović – Predsjednica Udruženih žena Banja Luka

Profesionalno osoblje:

Aleksandra Radeta Stegić – Sekretarica Udruženja

Lana Jajčević – Pravnica

Natalija Petrić – Advokatica, Pravna savjetnica

Amela Bašić - Psihološkinja

Miroslav Samardžić - Finansijski menadžer, Projekt koordinirator

Aleksandra Petrić – Savjetnica za ljudska prava, Projekt koordiniratorica

Volonterke:

Jovanka Ivković

Sanja Vukša

Minja Damjanović

Iva Papić

Danijela Bašić

Tanja Boromisa

Ana Despenić

Maja Kovjениć

Snježana Spremo

Članovi/ce Upravnog odbora:

Stanka Miletić, Učiteljica u penziji, Podpredsjednica Udruženja

Dr. Mile Dmičić, Profesor na Pravnom fakultetu Banja Luka, Ustavni sud Republike Srpske

Dr. Danica Berberović, Profesorica na Ekonomskom fakultetu Banja Luka, BiH

Dr. Miodrag Živanović, Profesor na Filozofskom fakultetu Banja Luka, BiH ž

Dr. Zvezdana Rajkovača, Profesorica na Medicinskom fakultetu Banja Luka, Klinički centar Banja Luka, BiH

Boris Ivanović, Načelnik SIPA-e, Banja Luka, BiH

11. Finansijski pregled Udruženih žena Banja Luka za 2004 godinu:

Godina/Period	Aktivnost&Projekat	Donator	Iznos
2004	"Žena i pravo" - Faza VIII	SIDA Švedska - Kvinna till Kvinna Švedska	62328,00 EUR
2004	"Woman danas VIII" - kroz implementacijskog partnera Helsinški parlament građana Banja Luka	SIDA Švedska - Kvinna till Kvinna Švedska	58535,00 EUR
1. mart, 2004 - 28. februar, 2005	"Od zakona do stvarne ravnopravnosti"	Westminster fondacija za demokratiju, Velika Britanija	46912,05 EUR
1. novembar, 2003 - 31. mart, 2004	NVO Platforma za akciju - primjena Zakona o ravnopravnosti polova u BiH, u saradnji sa Ženskim centrom "ŽAR" Sarajevo	Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, Ženski program	19750,00 KM
1. juli 2003 - 30. juni, 2004	Jačanje svijesti o diskriminaciji žena i spolno uslovljenim kršenjima ljudskih prava	Evangelischer Entwicklungsdienst e.V. (EED Njemačka)	42 000,00 EUR
1. juli 2004 - 30. septembar, 2004	Podrška održivom povratku u Bosni i Hercegovini kroz radionice rješavanja konflikta sa ženama u ruralnim zajednicama	Berghof Centar/Amica e.V. Njemačka	15 592,33 EUR

Banja Luka, mart 2005 godine